

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

ON SOME ISSUES THE STATE INFORMATION POLICY OF UKRAINE

Цьвук М.С.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті характеризується поняття «державна інформаційна політика». Аналізується вітчизняне законодавство в частині регулювання державної інформаційної політики України. Розглядаються завдання та напрями здійснення інформаційної політики України. Наголошується на важливості державної інформаційної політики як складника зовнішньої та внутрішньої політики України.

Ключові слова: державна інформаційна політика, інформаційна сфера, інформаційне суспільство, інформаційний простір, інформація.

В статье характеризуется понятие «государственная информационная политика». Анализируется отечественное законодательство в части регулирования государственной информационной политики Украины. Рассматриваются задачи и направления осуществления информационной политики Украины. Отмечается важность государственной информационной политики как составляющей внешней и внутренней политики Украины.

Ключевые слова: государственная информационная политика, информационная сфера, информационное общество, информационное пространство, информация.

The article describes the definition of "state information policy". The domestic legislation regulating state information policy of Ukraine is analyzed. The tasks and directions of the implementation of the information policy of Ukraine are considered. The article highlights the importance of state information policy as a part of foreign and domestic policy of Ukraine.

Key words: state information policy, field of information, information society, information space, information.

Постановка проблеми. Входження людства в епоху інформаційного суспільства закономірно викликає підвищений інтерес до переосмислення самого інституту інформації, адже нині функціонування публічної сфери неможливе без урахування інформаційно-комунікативних процесів, які є не тільки сполучною ланкою державної та політичної системи, але й виступають необхідною умовою існування сучасного суспільства, де без осмисленого сприйняття інформації, обміну та її тлумачення – в цілому інформаційної взаємодії – неможливе здійснення їхніх політичних ролей [1, с. 9]. Сукупність інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів, суб'єктів, які здійснюють збирання, формування, використання і поширення інформації, системи регулювання суспільних відносин у процесі інформаційної взаємодії становить національний інформаційний простір [2, с. 70]. Саме державна інформаційна політика є центральною у розбудові як інформаційного суспільства, так і розширенні інформаційного простору України.

Ступінь розробленості проблеми. Нині не втрачають актуальності для дослідження питання, які стосуються державної інформаційної політики України. Про це свідчить чимала кількість праць наукового характеру. Положення про державну інформаційну політику висвітлювали у своїх працях вітчизняні науковці, серед яких – І. Березовська, Н. Грицак, Ю. Іванченко, В. Конах, О. Марченко, В. Негодченко, Ю. Нестеряк, М. Пахнін, Д. Русак, С. Соловійов та інші. Їхні праці, а також норми чинного законодавства щодо регулювання інформаційної політики України становлять основу цього дослідження. Однак, зважаючи на сучасний стан зовнішньо- та внутрішньополітичної ситуації нашої країни, вважаємо, що питання державної інформаційної політики потребують оновленого підходу та розгляду.

Мета статті полягає у проведенні теоретико-правового аналізу стану і перспектив розвитку державної інформаційної політики України.

Виклад основного матеріалу слід почати із того, що термін «політика» (від гр. *politikē* – державна діяльність) означає діяльність органів державної влади, партій, гро-

мадських організацій у сфері внутрішньодержавного управління та міжнародних відносин; спосіб дій, спрямований на досягнення певної мети [3, с. 593–594].

Раніше поняття «державна інформаційна політика» закріплювалось у ч. 1 ст. 6 Закону України «Про інформацію» (востаннє визначалось у редакції цього документа від 6 січня 2011 р., підстава 2724-VI) та означало «сукупність основних напрямів і способів діяльності держави щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації». Однак це положення втратило чинність, а ми маємо змогу констатувати, що натепер у чинному вітчизняному законодавстві відсутнє закріплення зазначеного поняття, що спонукає до обговорення цього питання.

Зокрема, С. Соловійов, Н. Грицяк та інші вважають, що державна інформаційна політика є інформаційно-комунікативною функцією держави, суть якої полягає в одержанні, використанні, поширенні і зберіганні інформації, забезпеченні відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень і забезпеченні права кожного на доступ до інформації [1, с. 34].

На переконання Ю. Нестеряка, ефективна державна інформаційна політика, яка є діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, суспільних інституцій і громадських об'єднань та створених ними засобів масової комунікації, спрямована на вироблення і реалізацію правових, політичних та економічних умов функціонування інформаційної системи, що впливають із сукупності цінностей українського суспільства, залишається одним із визначальних факторів розвитку інформаційного суспільства [4, с. 50].

Як зазначає В. Конах, державна інформаційна політика – це регулювальна діяльність органів державної влади, спрямована на розвиток інформаційної сфери суспільства, яка охоплює всю сукупність виробництва і відносин, пов'язаних зі створенням, зберіганням, поширенням, передачею інформації у всіх її видах та всіма засобами масової інформації (комунікації). Державна політика в будь-якій сфері, зокрема в інформаційній, має знаходити своє концентроване відображення у системі відповідних керівних документів державної політики [5, с. 5].

Об'єктом державної інформаційної політики є інформаційні відносини між суб'єктами, що здійснюють збирання, формування, аналіз, поширення і використання інформаційних ресурсів на користь особистості, суспільства і держави [2, с. 70].

Суб'єктами, які здійснюють державну інформаційну політику в Україні є як органи державної влади, так і органи місцевого самоврядування. Також до цих суб'єктів можна віднести громадян України, іноземних осіб та осіб без громадянства, а також вітчизняних та іноземних юридичних осіб.

При цьому основною метою реалізації державної інформаційної політики варто визначити: створення політико-правових, економічних, організаційних та матеріально-технічних умов для формування сучасної моделі інформаційної політики, підвищення ефективності використання всіх видів інформаційних ресурсів і управління елементами інформаційно-комунікаційної інфраструктури, державної підтримки виробництва і розповсюдження вітчизняної інформаційної продукції, забезпечення розвитку та захисту вітчизняної інформаційної сфери на підставі пріоритету прав і свобод людини і громадянина, її запитів та інтересів [4, с. 52].

Однак нині в Україні відсутній чинний документ, який на загальнодержавному рівні визначає би основні пріоритети, напрями, засади, принципи та способи реалізації державної інформаційної політики, а наявні концепції, стратегії тощо в інформаційній сфері мають фрагментарний характер (спрямовані передусім на створення науково-технічної і технологічної бази переходу України до інформаційного суспільства, зокрема завдяки розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури та новітніх інформаційних технологій) і позбавлені системної цілості регулювальних документів [5, с. 6–8].

Водночас численність законів та підзаконних нормативно-правових актів, нормами яких регулюється інформаційна сфера суспільних відносин, ще не є стовідсотковою гарантією того, що у державі запроваджені високоякісні правові засади, необхідні для проведення ефективної та адекватної потребам суспільного розвитку інформаційної політики. Тобто державна інформаційна політика передбачає з'ясування проблем, що наявні в інформаційній сфері, та вироблення шляхів і способів їх подолання, визначення перспектив та цілей розвитку, встановлення конкретних завдань та напрямів реалізації державної політики на цьому шляху, прогнозування результатів та передбачення можливих негативних наслідків її проведення, визначення системи суб'єктів та вироблення конкретних форм, методів, способів і заходів здійснення державної політики в інформаційній сфері. Правові ж засади державної політики в інформаційній сфері слід розуміти як найбільш важливі, відправні нормативно-правові положення, вимоги, на яких ґрунтується та відповідно до яких формується й втілюється у життя цей різновид суспільної діяльності [6, с. 61].

Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, передбачається, що однією серед першочергових задач є реалізація програми популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Головною метою є формування довіри до України, спрямування її позиціонування у світі на користь політичним та економічним інтересам нашої держави, а також на зміцнення її національної безпеки і відновлення територіальної цілісності. Ключове завдання полягає у формуванні позитивного іміджу України як європейської, демократичної, конкурентоздатної держави із сприятливим бізнес-кліматом, зі своїм унікальним місцем у світовому розподілі праці та інтегрованою у глобальні ланцюги створення доданої вартості [7].

На сучасному етапі інформаційна політика держав реалізується за чотирма основними напрямками:

1) розвиток національного інформаційного простору (питання, пов'язані з діяльністю засобів масової інформації та комунікації, інформаційних агентств, телекомунікацій, бібліотек, архівів тощо);

2) розвиток інформаційного суспільства (вироблення і використання новітніх ІКТ та впровадження заснованих на них форм діяльності – е-уряд, е-банкінг, електронний документообіг тощо);

3) розвиток офіційної комунікації (процеси інформування громадськості, формування позитивного іміджу держави тощо);

4) забезпечення інформаційної безпеки держави (захист інформаційного суверенітету, забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, визначення режимів функціонування інформації тощо) [5, с. 3–4].

В Україні основними напрямками державної інформаційної політики, визначеними у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р., є: а) забезпечення доступу кожного до інформації; б) забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; в) створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; г) забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; г) створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; д) постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; е) забезпечення інформаційної безпеки України; є) сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [8].

Однак В. Негодченко слушно зауважує, що цей перелік основних напрямів державної інформаційної політики доцільно було б доповнити таким: 1) сприяння формуванню ринку інформаційних ресурсів, послуг, інформаційних систем і технологій, засобів їх забезпечення; 2) розвиток адміністративного законодавства у сфері інформаційних процесів (зокрема, приведення законодавчої бази відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері), інформатизації і захисту інформації; 3) підтримка проектів і програм інформатизації; 4) правове регулювання функціонування в Україні міжнародних інформаційних систем (зокрема, мережі Інтернет); 5) пропагування курсу держави на створення та розвиток відкритого інформаційного суспільства; 6) подальший розвиток інформаційного права як самостійної галузі права та ін. У результаті це дасть змогу підтримати політичний та соціально-економічний курс нашої держави, удосконалити правове регулювання відносин в інформаційній сфері, підвищити ефективність інформаційної культури населення та відповідальне ставлення до користування інформаційним простором; оптимізувати системи управління інформаційними ресурсами як на загальнодержавному, так і індивідуальному рівні [9, с. 80].

Окрім цього, заслуговує на увагу думка, висловлена Ю. Іванченко, що державна інформаційна політика є важливим складником зовнішньої і внутрішньої політики країни й охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. Ця галузь має стати цілісною, концептуально вивірною та перспективною. Вона має бути незалежною від тимчасових факторів, особистих уподобань і уявлень [10]. Вважаємо, що в цьому разі законодавцеві доцільно зосередити увагу на тому, що в Законі України від 1 липня 2010 р. «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» поряд із засадами внутрішньої політики України у сферах розвитку державності, розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів, формування інститутів громадянського суспільства, національної безпеки й оборони, в економічній, соціальній і гуманітарній сферах, в екологічній сфері та сфері техногенної безпеки, а також засадах зовнішньої політики України [11] доцільно закріпити засади внутрішньої і зовнішньої державної інформаційної політики. Вважаємо,

що при цьому слід взяти до уваги заходи, запропоновані у Проекті Закону України про Концепцію державної інформаційної політики № 7251 від 13 жовтня 2010 р., в якому основними напрямками реалізації державної інформаційної політики пропонується визначити:

1) у зовнішньополітичній сфері: забезпечення вільного доступу громадян України до зарубіжних інформаційних ресурсів, адаптації інформаційної продукції зарубіжних виробників для вітчизняних споживачів; сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців; сприяння створенню та розповсюдженню інформаційної продукції українською мовою в глобальних комп'ютерних мережах і системах; формування позитивного міжнародного іміджу України;

2) у внутрішньополітичній сфері: забезпечення прозорості і публічності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час прийняття управлінських рішень, зокрема впровадження демократичних принципів їх взаємин із засобами масової інформації; активне залучення засобів масової інформації до обговорення соціально значущих проблем, ідей та проектів з метою підготовки громадськості до сприйняття нових явищ суспільного життя; сприяння удосконаленню порядку надання освітніх, навчально-виховних та інших послуг в інформаційній сфері з метою підвищення культурно-освітнього рівня українського суспільства; підвищення ефективності використання інформаційної продукції для пропаганди культурних і духовних цінностей України, їх популяризації за кордоном; піднесення авторитету вітчизняної журналістики, зокрема шляхом сприяння самоорганізації журналістського середовища, підвищення рівня редакційної незалежності [12]. Хоча цей проект і був відхилений Верховною Радою України, однак зазначені положення не втрачають своєї актуальності для обговорення їх у цій частині нині.

Як зазначають І. Березовська та Д. Русак, державна інформаційна політика має закласти основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору

України та її входження у світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави. Крім того, велика увага має приділятися формуванню демократично орієнтованої масової свідомості, становленню галузі інформаційних послуг, законодавчому регулюванню суспільних відносин, зокрема пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням інформації [13]. Зміст завдань державної інформаційної політики впливає з нових політичних і соціально-економічних умов розвитку країни і накопиченого досвіду реалізації окремих заходів державної політики в галузі створення, поширення і використання інформації та досвіду реалізації інформаційної політики в розвинених державах [14, с. 90].

Висновки. Узагальнюючи, зазначимо, що нині назріло питання про перегляд та вдосконалення положень чинного законодавства України, які регулюють державну інформаційну політику нашої держави. Вважаємо, що альтернативних шляхів щодо вирішення цього питання є декілька:

1) доцільно прийняти окремий нормативно-правовий акт, який регулюватиме державну інформаційну політику України, спрямовану на забезпечення її національної безпеки та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України;

2) внести зміни до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» в частині визначення внутрішніх та зовнішніх напрямів здійснення державної інформаційної політики Україною;

3) внести зміни до Закону України «Про інформацію» в частині закріплення у ст. 3 Закону України «Про інформацію» оновленого визначення поняття «державної інформаційної політики», під яким пропонуємо розуміти законодавчо врегульовану діяльність органів державної влади у сфері внутрішньої та зовнішньої інформаційної політики України, спрямовану на розвиток інформаційних відносин між суб'єктами, які здійснюють збирання, аналіз, формування, використання, поширення, зберігання інформації на підставі пріоритету дотримання прав і свобод людини і громадянина, їх законних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інформаційна складова державної політики та управління: монографія / Соловйов С.Г. та ін.; за заг. ред. Грицяк Н.В.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. інформ. політики та електрон. урядування. Київ: К.І.С., 2015. 320 с.
2. Нестеряк Ю.В. Державна політика у сфері засобів масової комунікації в умовах суспільних трансформацій в Україні: дис. ... докт. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»; Національна академія управління при Президентові України. Київ, 2016. 404 с.
3. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2007. 848 с.
4. Нестеряк Ю.В. Державна інформаційна політика: теоретико-методологічні засади: монографія. К.: НАДУ, 2014. 292 с.
5. Колах В.К. Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання: аналіт. доп. К.: НІСД, 2014. 76 с. (Сер. «Інформаційні стратегії», вип. 2).
6. Марченко О.В. Правові засади державної інформаційної політики. Юридична наука. 2015. № 5. С. 59–64.
7. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 / Президент України. Офіційний вісник Президента України. 2015. № 2. Ст. 154.
8. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
9. Негодченко В. Основні напрями державної інформаційної політики в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 4. С. 77–81.
10. Іванченко Ю.М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні. Державне управління: теорія та практика. Електронне наукове фахове видання. 2005. № 2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/> (дата звернення: 08.10.2018).
11. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01 липня 2010 р. № 2411-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 527.
12. Проект Закону України про Концепцію державної інформаційної політики № 7251 від 13 жовтня 2010 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38772.
13. Березовська І.Р., Русак Д.М. Державна інформаційна політика України та основні напрями її вдосконалення. Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». 2014. № 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2488 (дата звернення: 08.10.2018).
14. Пахнін М.Л. Принципи, завдання та інструменти державної інформаційної політики України в сучасних умовах. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 3 (46). С. 87–95.